

62שנה אחרי שקרא את מגילת העצמאות וחתם בקריאה ההיסטורית "אני מכריז בזאת על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל — היא מדינת ישראל", הצאצאים לבית בן גוריון רחוקים מלהיות משפחה מלוכדת.

שלושה ילדים נולדו לדוד ולפולה בן גוריון: גאולה (לימים בן אליעזר), הבכורה, הייתה מורה; הבן עמוס, שנפצע במלחמת העולם השנייה ונישא למגינת ליבה של פולה אך בתמיכתו של בן גוריון למרי — אחות נוצרייה שטיפלה בו והתגיירה למענו — היה סגן מפכ"ל המשטרה ולאחר מכן מנכ"ל מפעל אתא; בת הזקונים, רננה (לימים לשם), הייתה פרופסור למיקרוביולוגיה וממקימי המכון הביולוגי בנס ציונה.

אז מה קרה בעשרות השנים האחרונות לנכדיו ולניניו של ראש הממשלה הראשון, שחידש את עצמאות העם היהודי בארצו והכריז על הקמת מדינת ישראל?

תמונה: באדיבות ארכיון רובינגר

עמוס בן גוריון
הנכד האחרון שנושא את שם המשפחה

"למרות חוסר המעורבות של סבא בחייו של אבא שלי כילד, אבי העריץ אותו", מספרת רוטי מאור (50), מנהלת במלונות לאונרדו של רשת פתאל, בתו הצעירה של עמוס, המתגוררת בכוכב יאיר. למרות חסך האב שחוה עמוס כילד, בן גוריון נתן לבנו גיבוי מלא בשנות ה-50, כשתנועה של סטודנטים ומרצים באוניברסיטה בשם "שורת המתנדבים" האשימה את עמוס — אז סגן מפכ"ל המשטרה — בקשרים לא תקינים עם אנשי עסקים. עמוס הגיש תביעת דיבה נגד הארגון שבו היו חברים בין השאר אליקים העצני ופרופ' ישעיהו ליבוביץ', וזכה. לכל אורך המשפט אביו עמד לצידו ללא סייג.

"כשאבי הפך לסבא בעצמו, הוא תמיד היה מופתע לראות איך אני ובעלי מעורבים בחיי הילדים שלנו, מכירים את הפעילויות שלהם ואת החברים שלהם ובודקים מה הם לומדים בבית הספר. אבא שלי אמר לי שוב ושוב שאבא שלו אף פעם לא ידע מי החברים שלו ואיפה הוא נמצא", מספרת מאור. "אצל אבא שלי הקטע המשפחתי היה מאוד חזק, הוא מאוד השקיע במשפחה המצומצמת — בילדים ובנכדים, והיו לנו יחסים קרובים.

"דוד ופולה בהחלט לא היו סבא וסבתא רגילים שבאים אליהם לסופי שבוע עם המשפחה או שהם לוקחים את הנכדים לגן חיות. הזיכרונות שלנו מסבא בהחלט שונים משל רוב הילדים — אבל זה מה יש. היינו נפגשים איתם פעמיים בשנה — בסוכות, לכבוד יום ההולדת של בן גוריון, ובפסח, כשהיינו יורדים לשדה בוקר לחג עצמו ואז היינו נפגשים עם כל הנכדים — בני הדודים שלי.

"אני גדלתי עם השם 'רותי בן גוריון', וזה בהחלט השפיע. אמנם חינכו אותנו לא לנפנף בשם אבל אני בטוחה שזה עזר, ובכל פעם שאמרת את שם המשפחה שלי כולם הרימו גבה. גם היום, כשאנשים שמכירים אותי מגלים פתאום שאני הנכדה של בן גוריון, הם די המומים."

רותי בן גוריון היא היחידה מבין שלושת הילדים שנולדו לעמוס ומרי המתגוררת בארץ. האחיות הבכורה, גליה רון (63), סוכנת נסיעות במקצועה, עברה לבוסטון עם בעלה רפי לפני כעשר שנים. רון, בעברו איש שב"כ ואחראי הביטחון בנמל התעופה בין גוריון, נחשב למומחה בתחום אבטחת תעופה, מומחיות שהפכה למבוקשת במיוחד בארצות הברית אחרי אסון התאומים.

הבן האמצעי אלון (59), האחרון במשפחה הנושא את השם 'בן גוריון', נפצע קשה כצנחן במלחמת יום כיפור. בשנת פטירתו של בן גוריון התרוצץ עמוס בין בית אביו המבוגר בשדה בוקר למיטת הבן הפצוע. לאחר כשנה בבית החולים מאיר בכפר סבא התאושש אלון, למד תואר ראשון ושני באוניברסיטת תל אביב, וכמו בני דודיו יריב ומשה טס לימודי המשך בניו יורק.

בזמן לימודי המלונאות באוניברסיטת קורנל היוקרתית פגש אלון באנסטטיה, מעצבת אופנה נוצרייה ממוצא יווני ונישא לה. לאחר סיום לימודיו, אלון ואישתו הטרייה נעו בין ישראל לארצות הברית בעקבות עבודתו של אלון בתחום המלונאות. בשנת 1997 מונה הבן גוריון האחרון למנהל המלון היוקרתי וולדורף אסטוריה שבניו יורק, והתרגש לשמוע שבשנת 1960 סבו, לרוב אדם צנוע על גבול הסגפנות, התארך בסוויטה הנשיאותית של המלון וקיים בה פגישה עם הקנצלר הגרמני קונרד אדנאואר, פגישה שסללה את הדרך להכרת ישראל בגרמניה וליחסים דיפלומטיים איתה.

בשנים האחרונות מנהל בן גוריון את מלון הילטון ריי בווסצ'סטר ומתגורר עם משפחתו באזור יוקרתי בניו יורק. בארץ הוא זכה לתשומת לב רבה כשלפני כ-15 שנה חזר לישראל דווקא כדי לתמוך בהקמת קזינו כחול לבן באילת. "סבא היה אומר שאחזור מיד, אבל מיד, לישראל", אמר אז בראיון ל"ידיעות אחרונות". "הרי הוא הטיף לכך בכל פינה שאליה הגיע בעולם. אצל סבא מקומו של יהודי הוא במדינת ישראל, אבל אולי הוא היה שבע רצון מכך שאני באמת שגריר טוב של ישראל בכל מקום שבו אני נמצא."

גאולה בן אליעזר
הילדים לא מדברים

גאולה, שנפטרה לפני 12 שנה, תיארה את בית הוריה כדל מבחינה חומרית ורגשית. כשהביאה הביתה לראשונה את עמנואל בן אליעזר, האישה שלו נישאה, אמר לה אביה: "תגידי, הוא לא קצת יותר מדי טוב בשבילך?"

"אני לא זוכרת את קיומו הרצוף בבית, מה עשה או איך התנהג איתנו. העובדה שאני הבת של בן גוריון לא עזרה לי מעולם, להפך, הקניטו אותי

ודרשו ממני יותר ממה שדרשו מהאחרים", סיפרה גאולה בראיונות שלא מצאו חן בעיני אחיה, שהעריצו את אביהם על אף שלא היה שותף פעיל בגידולם. בין גאולה ורננה, האחיות הצעירה, היו היחסים קרירים במיוחד, וכך גם המצב היום בין ילדיה של גאולה. לפני מספר שנים נוצר נתק בין יריב לאחיו הצעירים, משה בן אליעזר — דוקטור לתקשורת המונים המתגורר בצהלה, השכונה שבה גדל; ואורית עצמוני — ציירת וגמלאית של משרד החינוך, ומאז הם לא שומרים על כל קשר.

"זה הסבא היחיד שהיה לי, אך בוודאי שהוא לא היה סבא רגיל", מספרת עצמוני (60), תושבת רעננה, המסרבת להתייחס לנתק בינה לבין אחיה הבכור יריב. "זה היה סבא קצת עסוק שלא היה לו זמן לדברים שמעסיקים ילדים, מה שהוא קרא לו 'שטויות', אבל לילדים זה כמובן נורא חשוב. הוא בהחלט היה סבא מסוג שונה. כשהיינו באים לבקר הוא היה שואל קצת שאלות ומשתדל להתעדכן בהתפתחויות בחיים שלנו ולוודא שאנחנו קוראים ספרים, אבל אצלי הקשר החזק היה עם סבתא פולה, שהייתה סבתא של מרק עוף שמתעניינת ודואגת".

בתור "הנכדה של בן גוריון" זכית ליחס מיוחד?

"בואי נגיד ככה, לא היה לי קל. בתקופות שבהן הוא היה פחות פופולרי זכיתי ליחס מאוד קשה. בתקופת פרשת לבון השנאה השתלחה גם לכיוון שלנו, ובתקופת משפט אייכמן גרתי באנגליה והיו אזהרות ואיומים על חטיפות, מה שדרש מאבטח פרטי לתקופה מסוימת. תמיד הייתה תחושה שאנשים חושבים שאם את הנכדה של בן גוריון את בטח נורא מוכשרת ונורא חכמה, זה משקל די כבד ללכת איתו. הייתה תקופה ארוכה שבה לא הייתי אדם בפני עצמי, אורית, אלא הייתי 'הנכדה של בן גוריון'. גם הבן הגדול שלי די סבל מהשוואות כמו 'איך יכול להיות שהנין של בן גוריון נכשל בבחינה', אבל הילדים הקטנים כבר השוויצו ונהנו יותר מהיחס".

"בתור ילד סבלתי קצת פה ושם מהקנטות, אבל בכלליות זאת הייתה גאווה ענקית", מוסיף ד"ר יריב בן אליעזר (70), ראש ההתמחות בתקשורת שכנועית במרכז הבינתחומי בהרצליה, פובליציסט ומנהל קמפיינים. "בטירונות טרטר איתי נורא. ככה זה כשסבא שלך שר ביטחון — נוקמים בך. כשיצאתי עם בנות, אם אחרי שבוע הבחורה אמרה 'בוא נלך לסבא שלך', ישר סיימתי את הקשר כי הבנתי שהיא לא רוצה אותי אלא את סבא שלי. כשיצאתי עם דליה, היום אשתי, היינו באסיפת בחירות שבה בגין נאם ברמת גן. כשנגמרה האסיפה היא אמרה 'איזה גדול בגין'. אמרתי לעצמי שהיא אוהבת אותי בגללי ולא בגלל סבי, ועל המקום הצעתי לה נישואים."

"בכיתה ט' אלכס אנסקי, שהיה הברדן של הכיתה, הצחיק אותי והמורה העיף אותי מהשיעור. תפס אותי המחנך ואמר: 'אתה צריך להיות דוגמה לכל הילדים כי אתה הנכד של בן גוריון'. כשגדלתי כנער בצהלה ילדים שם היו גונבים מכוניות. סחבק ישב בבית כמו חננה, שלא יגידו 'הנכד של בן גוריון גונב מכוניות'. הוא תמיד היה מעליי כמו צל. גם אילו היו לי דעות אפיקורסיות, כמו לנכד של בגין, כדי לא לפגוע בזכרו של סבי אני לא חושב שהייתי מבטא אותן. אני לא מרדתי בסבי אף פעם, הוא האדם הכי אהוב עליי מלבד אשתי. אף פעם לא ניסיתי להשיג פרוטקציה לא לי ולא לצאצאיי תוך ניצול שמו, אבל אני מתאר לעצמי שזה שאנשים יודעים מה מוצאי לא תמיד מפריע לי."

כך למשל קרה שכן אליעזר התחתן במדי צה"ל, כי ככה סבא שלו ביקש. וזה לא שהוא היה קצין בדרגה גבוהה, אלא סמל בפיקוד ההדרכה. "כדי להיענות לבקשה שלו יצא שאשתי הייתה פצצה בשמלת כלה, ואני הייתי חייל מסכן שעמד מתחת לחופה במדים מקומטים וכלי דרגות במקום חליפה."

על הקשר המיוחד בין בן גוריון לנכדו הבכור מעידה החתימה "ס.ש.יריב" — סבא של יריב, שם העט שבו השתמש בן גוריון בחלק ממאמריו, בעיקר כשתקף בחמת זעם את יריביו משמאל. כיום, 37 שנים אחרי מות סבו, בן אליעזר הוא היחיד מבין נכדיו של מייסד המדינה שזוכר את בן גוריון כסבא חם, סובלני ומשקיע.

"באופן כללי, לו היו חשובים העיסוקים שלו והקריאה והכתיבה. סבתי דאגה לכסף ולחיי היום יום, והיא זו שתכננה את ביקורי הילדים ואת ארוחות החג, דאגה שלפחות סדר פסח נעשה ביחד. הוא לא היה איזה ראש שבט שמכנס את כל צאצאיו ומלכד אותם סביבו."

"היה מקרה שהלכנו לבקר את סבא וסבתא. זו הייתה תקופת המיני, ואשתי לבשה חצאית קצרה. סבתי פולה, שהייתה בעלת לשון חדה, אמרה בחוסר טאקט 'מה זה, אין בד בארץ?'. אז סבי אמר 'מה יש, יש לה רגליים יפות, שתלך עם מיני'. מאז אשתי קיבלה חסינות גם מסבתי."

שאלה קלישאתית: מה הוא היה חושב על מדינת ישראל ביום העצמאות ה־62?

עצמוני: "אני נורא משתדלת לא לחשוב מה הוא היה חושב, אבל אני חושבת שכל אדם שפוי לא היה מרוצה מהמצב, וגם הוא כך."

יריב בן אליעזר: "אני יודע מה הוא עשה, לא מה הוא היה עושה. במבצע קדש נהג בוס גנב שק סוכר מהערבים. הבוס היה אל"מ אורי בן ארי, וניבאו לו עתיד מזהיר, חשבו שהוא יהיה רמטכ"ל. בן ארי חיפה על הנהג שגנב, וברגע שנודע על כך לסבי הוא זרק את הקצין מהצבא. כמו שאת רואה התנהלות של קצינים בכירים היום, אצלו זה לא היה עובר בשתיקה."

"הדבר היחיד שאני זוכר לגבי נבואות הזעם שלו זה שמישהו שאל אותו פעם מה אתה חושב יהיה פה במדינה. הוא אמר לו: 'אתה ואני ניקבר פה, אשר לנכדיי אני לא בטוח'. זאת נבואת אחרית הימים. הוא פחד שחוסנו, במיוחד החוסן המוסרי, לא יעמוד לנו. הוא קבע את המונח 'אור לגויים', אמר שמציון תצא תורה מבחינה זו שירושלים תהיה מגדלור אינטלקטואלי ומוסרי שיאיר לכל העולם. מסתבר שזה לא קורה."

רננה בן גוריון
"אמא העריצה אותי"

כשפולה נפטרה, בשנת 68', בן גוריון ובנו עמוס נכנסו לאוטו ונסעו למדבר. לבקשתו של בן גוריון הם הגיעו לקצה צוק ליד שדה בוקר. "תסתכל על הנוף, פולה הייתה אוהבת את זה", אמר בן גוריון לבנו והחליט לקבור בו את אשתו, ובו הוא עצמו הובא למנוחות חמש שנים אחריה. כיום קבר דוד ופולה בן גוריון בשדה בוקר הוא המקום היחיד שבו האחיינים של משפחת בן גוריון המורחבת נפגשים פעם בשנה, באזכרה לסבא ולסבתא.

"סבתי מתה לפניו, וביום השנה לפטירתה גליה בת דודתי ילדה בת בשם טל, וכמה שעות לפני אשתי דליה ילדה את בנו הבכור אודי", מספר בן אליעזר. "באותו יום סבי כתב לגליה מכתב שאותו שלח עם שליח: 'כמה חיכיתי לנכדים שלי יהיו ילדים, והנה, ביום השנה השני למותה של

פולה נולדים לי שני נינים. הבעיה היא שאין לי איך לספר לפולה על השמחה הגדולה."

בדירה קטנה במרכז תל אביב מתגורר אורי לשם (43) עם כלבתו ג'ינג'ר. לשם, נכד הזקונים של בן גוריון, בנם של רננה בן גוריון ומהנדס האווירונאוטיקה דויד (דולי). שכניו מספרים כי בשנים האחרונות עבד בספריית רמת גן. לטענת מקורביו הוא לא נראה באזכרות השנתיות בשדה בוקר.

"אמנם סבא שלי נפטר כשהייתי רק בן שבע, אבל אני זוכר שהוא תמיד היה מביא לי ממתקים. אמא שלי פשוט העריצה אותו", מספר לשם על בתו הקטנה של הזקן, שבשנותיה האחרונות הגנה על שמו של אביה בראיונות לתקשורת. "היא נפטרה מאלצהיימר - אבל עד יומה האחרון את אבא שלה היא תמיד זכרה."

<http://www.mynet.co.il/articles/0,7340,L-3875906,00.html>

תמונה: simania